
પ્રવચન નં. ૨૭૭ શ્લોક-૧૩૭ બુધવાર, અષાઢ વદ ૯, તા. ૧૯-૦૭-૧૯૭૯

‘સમયસાર’ ૧૩૭ કળશ છે ને? એનો - કળશનો ભાવાર્થ છે. ‘પરદ્રવ્ય પ્રત્યે રાગ હોવા છતાં જે જીવ ‘હું સમ્યગ્દષ્ટિ છું, મને બંધ થતો નથી’ એમ માને છે તેને સમ્યક્ત્વ કેવું?’ શું કહે છે? જેને આત્મા સિવાય પરદ્રવ્ય, રાગ, કર્મ, શરીર, બાહ્ય ચીજ કોઈ પ્રત્યે પણ રાગ રહે અને માને કે હું સમ્યગ્દષ્ટિ છું એ વિપરીત માન્યતા છે. આહા..! ઝીણી વાત છે. ખરેખર ‘પરદ્રવ્ય પ્રત્યે રાગ હોવા છતાં...’ સ્વદ્રવ્ય પ્રત્યે જેને આત્માના આનંદનો પ્રેમ, દષ્ટિ થઈ, હું તો અતીન્દ્રિય આનંદ અને અતીન્દ્રિય જ્ઞાન સ્વરૂપ છું, એવી સમ્યગ્દષ્ટિ

થઈ તેને પોતા સિવાય પર પ્રત્યે ક્યાંય રાગ થતો જ નથી. અને પર પ્રત્યે રાગ રહે અને એ સમ્યગ્દષ્ટિ માને તો એ વિપરીત છે. આહાહા..! ઝીણી વાત છે, ભાઈ!

સમ્યગ્દર્શન અને ચારિત્રદોષ એ બીજી ચીજ છે. અહીંયાં કહે છે કે, ચારિત્રદોષ થયો એ પોતાનો માને એ પરવસ્તુ છે. શરીર, વાણી તો પરવસ્તુ છે જ પણ અંદર દયા, દાન, વ્રતના પરિણામ આવે છે તે પણ રાગ (છે), તે પણ ખરેખર તો પરવસ્તુ, પરદ્રવ્ય છે. એના પ્રત્યે જેને રુચિ રહે તે સમ્યગ્દષ્ટિ ન રહી શકે. આહાહા..!આવો માર્ગ. આ તો ધર્મની પહેલી શરૂઆત, ધર્મની પહેલી સીડી સમ્યગ્દર્શન(ની વાત છે). સમ્યક્ નામ જેવું આત્માનું પૂર્ણ સ્વરૂપ છે, સત્ય છે એવો અનુભવ થવો અને અનુભવ થઈને દષ્ટિમાં પ્રતીતિ આવવી તેને પર પ્રત્યે રાગ રહેતો નથી. આહાહા..!

‘તે વ્રત-સમિતિ પાળે...’ ભલે પંચ મહાવ્રત પાળે, સમિતિ, નિર્દોષ આહાર, પાંચ સમિતિ ચોખ્ખી પાળે ‘તોપણ સ્વપરનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી...’ એ મહાવ્રત અને સમિતિ એ રાગ છે, એ પોતાનું સ્વરૂપ નહિ. એ સ્વ પોતાનું સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય અને મહાવ્રત ને સમિતિનો શુભ રાગ, બેયનું ભિન્ન જ્ઞાન નથી એ સમ્યગ્દષ્ટિ નથી. આહાહા..! ઝીણી વાત (છે). ‘સ્વપરનું જ્ઞાન...’ સ્વપરમાં આ. આત્મા જ્ઞાયક સ્વરૂપ સ્વ અને વિકલ્પ જે રાગથી માંડીને પર, એ પરદ્રવ્ય અને સ્વ(દ્રવ્યની) ભિન્નતાનું ભાન નથી એ સમ્યગ્જ્ઞાની કેવો? આહાહા..!ભલે એ પંચ મહાવ્રત પાળતો હોય, સમિતિ કરે, નિર્દોષ આહાર (લ્યે), તેને માટે ચોકા કરેલો (આહાર) ન લ્યે તોપણ એ તો રાગ છે અને રાગમાં ધર્મ માનવો અને રાગમાં ધર્મનું કારણ માનવું (એ) મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..!

‘પોતાને બંધ નથી થતો એમ માનીને...’ છે ને? (વ્રત-સમિતિ) ‘તોપણ સ્વપરનું જ્ઞાન નહિ હોવાથી તે પાપી જ છે.’ પાપી જ છે, એમ કહે છે. આહાહા..!મહાવ્રત પાળે, પંચ સમિતિ, ગુપ્તિ, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પાળે છતાં એ રાગ મારી ચીજ છે અને તેમાં મને કાંઈક ધર્મનું કારણ થશે એવી દષ્ટિ છે એ પાપી છે. આહાહા..!ગજબ વાત છે. અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પાળે, પંચ મહાવ્રત પાળે તોપણ કહે છે કે, પાપી છે. આહાહા..!અને સમ્યગ્દષ્ટિ અસ્થિરતાના રાગાદિ આવે છે અને ભોગ પણ લ્યે છે તોપણ ભોગના ભાવની નિર્જરા થાય છે. આહાહા..!કેમકે તેમાં રસ ઊડી ગયો છે. પોતાના આનંદના રસમાં રાગમાં અને રાગના ફળમાં રસ ઊડી ગયો છે. આહાહા..! ફિલ્કો પડી ગયો છે. આહા..! અને અજ્ઞાનીને એ મહાવ્રતના પરિણામમાં રસ પડ્યો છે. એ ધર્મ છે અને એ ધર્મનું કારણ છે. મહાવ્રત પાળતા પાળતા સમ્યગ્દર્શન થશે, ચારિત્ર થશે (એમ માને છે) તો એ મિથ્યાદષ્ટિ છે.

જોકે ‘નિયમસાર’માં એક શ્લોકમાં કહ્યું છે, મહાવ્રત, પંચ સમિતિ, ગુપ્તિ એ આત્માનું સ્વરૂપ છે. એ તો નિશ્ચય મહાવ્રત, આત્માનું ધ્યાન તેને કહ્યું છે. ‘નિયમસાર’માં શ્લોકમાં છે. પંચ મહાવ્રત, સમિતિ, ગુપ્તિ આદિ ભાવ, વ્રત આદિ ધર્મ એ આત્મા છે, આત્માનો

એ ધર્મ છે. એ તો રાગથી રહિત પોતાના સ્વરૂપમાં લીનતા તેને ત્યાં મહાવ્રત કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા..! અને આ મહાવ્રત તો આત્માના ભાન વિના રાગની ક્રિયા કરે, અહિંસા, સત્ય, દત્ત પાળે (અને) એ ધર્મનું કારણ છે અને ધર્મ થશે, (એમ માનનાર) મિથ્યાદષ્ટિ છે. સ્વપરના જ્ઞાનની ભિન્નતા છે નહિ. આહાહા..! આવી વાત છે.

સમ્યગ્દષ્ટિ ચક્રવર્તીના રાજમાં પડ્યો હોય તોપણ કહે છે કે એ પાપી નહિ, એ તો ધર્મી મોક્ષમાર્ગી છે. હેં? આહાહા..! સમ્યગ્દષ્ટિ છે, ચક્રવર્તીના રાજમાં પડ્યો છે તોપણ મોક્ષમાર્ગી છે. ‘રત્નકરંડ શ્રાવકાચાર’માં (આવે) છે. અને પંચ મહાવ્રત પાળે, સમિતિ, ગુપ્તિ પાળે પણ એ ધર્મનું કારણ છે અને એમાં પ્રેમ છે તો એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા..! આટલો બધો ફેર છે. લોકોને બેસવું કઠણ પડે. એ પાપી છે. ‘પાપી જ છે.’ એમ લખ્યું છે. ‘પાપી જ છે.’ એમ. પાપી જ, પાપી જ છે. મહાવ્રતને પાળે પણ રાગનો પ્રેમ છે અને રાગની રુચિ છે અને સ્વભાવ ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાન જ્ઞાયક (છે), તેની દષ્ટિનો તો અભાવ છે, એ પાપી જ છે. આહાહા..!

‘પોતાને બંધ થતો નથી એમ માનીને સ્વચ્છંદે પ્રવર્તે છે...’ પંચ મહાવ્રતાદિ પાળે પણ મને બંધ નથી થતો અને સ્વચ્છંદે પ્રવૃત્તિ કરે છે ‘તે વળી સમ્યગ્દષ્ટિ કેવો? કારણ કે જ્યાં સુધી યથાખ્યાત ચારિત્ર ન થાય...’ પૂર્ણ ચારિત્ર સ્વરૂપમાં રમણતા જ્યાં સુધી ન થાય ‘ત્યાં સુધી ચારિત્રમોહના રાગથી બંધ તો થાય જ છે...’ સમ્યગ્દષ્ટિને પણ રાગનો બંધ થાય છે. જ્યાં સુધી યથાખ્યાત ચારિત્ર ન થાય ત્યાં સુધી રાગથી તેને બંધ તો થાય જ છે.

‘અને જ્યાં સુધી રાગ રહે ત્યાં સુધી સમ્યગ્દષ્ટિ તો પોતાની નિંદા-ગર્હા કરતો જ રહે છે.’ આહાહા..! એ શુભરાગ આવે છે, અશુભરાગ પણ આવે છે. સમક્રિતીને આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન પણ આવે છે. આહાહા..! છતાં તેનો રસ, પ્રેમ નથી. દુઃખ લાગે છે. કાળો નાગ જેમ જોવે એમ રાગને જોવે છે. આહા..! ઝેર, શુભભાવને જ્ઞાની ઝેર જોવે છે. અજ્ઞાનીને મીઠાશ લાગે છે. એ મહાવ્રતના પરિણામમાં મીઠાશ માને છે કે મહાવ્રતના પરિણામ મારો ધર્મ છે. એ પાપી છે. આહાહા..! આટલો બધો ફેર. સમ્યગ્દષ્ટિને રાગ આવે છે પણ પોતાની નિંદા-ગર્હા કરે છે. અરે..રે...! રાગ તો દુઃખ છે, પાપ છે, દોષ છે, બંધનું કારણ છે. મારા સ્વરૂપથી એ જાત જુદી છે. એમ સમ્યગ્દષ્ટિ માને છે. આહા..!

‘જ્ઞાન થવામાત્રથી બંધથી છૂટાતું નથી, જ્ઞાન થયા પછી...’ સ્વરૂપનું જ્ઞાન થયા પછી. ચૈતન્યમૂર્તિ ભગવાનઆત્મા અતીન્દ્રિય આનંદનો અને અતીન્દ્રિય શાંતિનો સાગર પ્રભુ, તેનો જેને રસ અને દષ્ટિ થઈ, આહા..! તો એ જ્ઞાન થયા પછી ‘તેમાં જ લીનતારૂપ-શુદ્ધોપયોગરૂપ-ચારિત્રથી બંધ કપાય છે.’ તેમાં પછી શુદ્ધઉપયોગરૂપ, શુભજોગ. શુભ અને અશુભ જોગ જુદી વાત છે અને આ શુદ્ધજોગ, શુદ્ધવેપાર. કહેવાય છે જોગ, પણ શુદ્ધજોગ છે, એ શુદ્ધવેપાર

છે, શુદ્ધઉપયોગ છે. અને શુભ ને અશુભ છે એ આસ્રવ છે, બંધનું કારણ છે. અને શુદ્ધજોગ, આત્માનો વેપાર એ નિર્જરાનું કારણ છે. આહાહા..!એક શુદ્ધયોગ અને એક શુભયોગ, બેમાં મોટો તફાવત છે. શુભજોગ એ બંધનું કારણ છે અને શુદ્ધયોગ એ સંવર, નિર્જરા, ધર્મનું કારણ છે. આહાહા..!બહુ ફેર. ‘માટે રાગ હોવા છતાં,...’ ધર્મીને ‘બંધ થતો નથી’ એમ માનીને સ્વચ્છંદે પ્રવર્તનાર જીવ મિથ્યાદષ્ટિ જ છે.’ અમે સમકિતી છીએ, અમને ગમે તે ભાવ હો, અમે ભોગ લઈને, વિષય લઈએ અમારે શું છે? એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે, સ્વચ્છંદી છે. આહાહા..!સમજાણું કાંઈ?

‘અહીં કોઈ પૂછે કે...’ પ્રશ્ન છે કે ‘વ્રત-સમિતિ તો શુભ કાર્ય છે,...’ પંચ મહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, શરીરનું બ્રહ્મચર્ય, શરીરથી જાવજીવ બ્રહ્મચર્ય પાળે એ તો બધા શુભ કાર્ય છે. ‘તો પછી વ્રત-સમિતિ પાળતાં છતાં તે જીવને પાપી કેમ કહ્યો?’ પુણ્યવંત તો કહો. મહાવ્રત પાળે, નગ્નપણે રહે, અઠ્યાવીસ મૂળગુણ પાળે, દુકાન, ધંધા-બંધા છોડી દે... આહાહા..!અને જંગલમાં રહે, નગ્નપણે રહે, પંચ મહાવ્રત બરાબર ચોખ્ખા નિરતિચાર પાળે. આહા..! એ તો શુભકાર્ય છે. તેને તમે પાપી કેમ કહો છો? આહાહા..!શુભકાર્ય કરનાર પુણ્યવંત નહિ કહીને તમે પાપી કહો છો. અશુભભાવ કરનારને પાપી કહો પણ આ શુભભાવના કાર્ય કરનારને પાપી કેમ કહ્યો ? સમજાણું કાંઈ?

‘તેનું સમાધાન :- સિદ્ધાંતમાં પાપ મિથ્યાત્વને જ કહ્યું છે;...’ આહાહા..!ભગવાનની વાણીમાં, સિદ્ધાંતમાં, આગમમાં, ચારેય અનુયોગમાં... આહાહા..! મિથ્યાત્વને જ પાપ કહ્યું છે. આહાહા..!અનંતવાર નવમી ઐવેયક (ગયો). ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ઐવેયક ઉપજાયો પણ આતમજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયો’ નવમી ઐવેયક અનંત વાર ગયો. આહા..! અનંત વાર મહાવ્રત લીધા... આહાહા..!અને સ્વર્ગમાં ગયો પણ આતમજ્ઞાન – રાગથી ભિન્ન આત્મા આનંદસ્વરૂપ (છે), તેના અનુભવ-વેદન વિના એ મહાવ્રતના પરિણામ એ દુઃખરૂપ છે. આવ્યું કે નહિ એમાં? ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ઐવેયક ઉપજાયો, પણ આતમજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયો’ ત્યારે તે પંચ મહાવ્રતના પરિણામ તો દુઃખરૂપ છે. એ તો સુખ છે નહિ. આસ્રવ છે, બંધનું કારણ છે, ઝેરનો ઘડો છે. આહાહા..!આહાહા..!તેને પાપી કેમ કહ્યો? કે, આ કારણે પાપી કહ્યો. સિદ્ધાંતમાં મિથ્યાત્વને જ પાપ કહ્યું છે.

‘જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વ રહે ત્યાં સુધી શુભ-અશુભ સર્વ ક્રિયાને અધ્યાત્મમાં પરમાર્થે પાપ જ કહેવાય છે.’ આહાહા..! જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વ રહે છે (અર્થાત્) રાગના અંશમાં પણ પ્રેમ રહે છે, પર્યાયબુદ્ધિમાં જે રાગ આવ્યો, મહાવ્રતનો, ભગવાનની ભક્તિનો, વિનયનો, પૂજાનો, દાનનો, દયાનો, અપવાસનો એ બધો રાગ.. આહાહા..!એ ક્રિયાઓને ‘અધ્યાત્મમાં પરમાર્થે પાપ જ કહેવાય છે.’ એ ક્રિયાઓને પરમાર્થે સિદ્ધાંતમાં પાપી કહેવામાં આવ્યો તો એ પાપ છે. આહાહા..! આકરી વાત છે. ચૈતન્ય ભગવાન અંદર જ્ઞાનનો સાગર, અતીન્દ્રિય

આનંદની મૂર્તિ પ્રભુ.. આહાહા..!તેનો રસ છોડી રાગ મહાવ્રતાદિ કે ભગવાનનો વિનય, ભક્તિ આદિ હો.. આહાહા..!

એ લોકો કહે છે ને એ 'પ્રવચનસાર'ની ગાથા? 'પુણ્યફલા અરહન્તા' પુણ્યના ફળમાં અરિહંત છે, આમાં ગાથા છે. એ તો પુણ્યનું ફળ અરિહંતપદ નહિ, પુણ્યનું ફળ (એટલે) હાલવું, ચાલવું, બોલવું એ પુણ્યનું ફળ છે. ત્યારે એનો અર્થ એવો કરે, 'પુણ્યફલા અરહન્તા' પુણ્યના ફળરૂપ અરિહંત પદ હોય છે. એમ છે નહિ. એમાં પાઠ છે. પુણ્યનું ફળ તીર્થંકરને અકિંચિત્કર છે. કંઈ કરતું નથી. એ તો ઉદયભાવની ક્રિયા છે. હાલવાની, ચાલવાની, બોલવાની (ક્રિયા) એ પુણ્ય ફળ છે તો એ ખરી જાય છે. એ ઉદયને પણ ક્ષાયિકભાવ કહી દીધો છે. એ ઉદય થાય છે એ ખરી જાય છે તેને ક્ષાયિકભાવ કહ્યો. આહાહા..!પણ પુણ્યથી અરિહંતપદ મળે છે એમ છે નહિ. આહા..! જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ પણ રાગ છે, રાગનો નાશ કરે છે ત્યારે વીતરાગ કેવળજ્ઞાન થાય છે. રાગમાં તીર્થંકરની પ્રકૃતિ બંધાણી માટે કેવળજ્ઞાન થાય છે, એમ છે નહિ. આહાહા..!જે ભાવે તીર્થંકર (પ્રકૃતિ) બંધાય એ ભાવનો નાશ કરે છે ત્યારે કેવળજ્ઞાન થાય છે, ત્યારે તો એ તીર્થંકર પ્રકૃતિનો ઉદય આવે છે. શું કહ્યું?

જે ભાવે તીર્થંકર પ્રકૃતિ બંધાણી એ પ્રકૃતિનો ઉદય ક્યારે આવે છે? કે જ્યારે એ રાગનો નાશ કરીને કેવળજ્ઞાન થાય છે ત્યારે એ તીર્થંકર પ્રકૃતિનો ઉદય તેરમે ગુણસ્થાને આવે છે. આહાહા..!સમજાણું કાંઈ? એ ચોથે, પાંચમે, છઠ્ઠે ઉદય નથી આવતો. આહાહા..!પ્રકૃતિનો બંધ ચોથે, પાંચમે, છઠ્ઠે પડે છે પરંતુ ઉદય આવે છે તેરમે (ગુણસ્થાને). એનો અર્થ શું થયો? કે જે ભાવે તીર્થંકર (પ્રકૃતિ) બંધાણી હતી એ ભાવનો નાશ કરી (પૂર્ણ) વીતરાગતા થઈ અને જ્યારે કેવળજ્ઞાન થયું ત્યારે એ પ્રકૃતિ ઉદયમાં આવી. આહાહા..!સમજાણું કાંઈ? ઝીણી વાત છે, ભાઈ! જે ભાવે તીર્થંકરગોત્ર બંધાણું એ ભાવે કેવળજ્ઞાન થતું નથી. આહાહા..! 'પુણ્યફલા અરહન્તા' એમ કહે છે. છે એમાં, છે ને? આમાં છે. કેટલામી ૪૫? 'પ્રવચનસાર'માં છે, 'પુણ્યફલા અરહન્તા'. અકિંચિત્કર છે, એવો પાઠ છે. પુણ્ય અકિંચિત્કર છે, આત્માને બિલકુલ લાભ નથી કરતું.

અહીંયાં તો એ પુણ્યના ભાવને પોતાનો માનનારને પાપી કહીને મિથ્યાદષ્ટિ કહ્યો છે. આહાહા..! છે? 'જ્યાં સુધી મિથ્યાત્વ રહે ત્યાં સુધી શુભ-અશુભ સર્વ ક્રિયાને અધ્યાત્મમાં પરમાર્થે પાપ જ કહેવાય છે.' એ પુણ્યના પરિણામની ક્રિયાને, મિથ્યાદષ્ટિને પાપી જ કહેવામાં આવે છે. પાપ જ કહેવાય છે. આહાહા..! એક તો એમ માને કે, કર્મથી વિકાર થાય છે. કર્મથી શુભભાવ થયો અને શુભભાવથી મુક્તિ થાય છે તો કર્મથી મુક્તિ થાય છે. એમ થયું. કારણ કે શુભભાવ કર્મથી થાય છે એમ માને છે એ વાત ખોટી છે, શુભભાવ પોતાથી થાય છે. પછી શુભભાવથી પછી ધર્મ થાય છે અને તેનાથી મુક્તિ થાય છે. તો એનો

અર્થ કે કર્મથી શુભભાવ થયો અને શુભભાવથી મુક્તિ થઈ તો કર્મથી મુક્તિ થઈ. આહાહા...! એમ છે નહિ. અહીં તો પાપી જ કલ્હો, પાપ જ કલ્હું છે. મિથ્યાદષ્ટિના મહાવ્રતના પરિણામને પાપ જ કલ્હું છે. આહાહા...! ‘પરમાર્થે પાપ જ કહેવાય છે.’

‘વળી વ્યવહારનયની પ્રધાનતામાં, વ્યવહારી જીવોને અશુભ છોડાવી શુભમાં લગાડવા શુભ ક્રિયાને કથંચિત્ પુણ્ય પણ કહેવાય છે.’ અશુભ છોડાવી શુભભાવને કથંચિત્ પુણ્ય (કહેવાય છે), ધર્મ નહિ. આહા...! ‘આમ કહેવાથી સ્યાદ્વાદમતમાં કાંઈ વિરોધ નથી.’ આહાહા...! અપેક્ષાથી સમજવું. ધર્મીનો રાગ બંધનું કારણ નથી. મિથ્યાદષ્ટિનો રાગ, મહાવ્રત પાપ છે. એ બેમાં અપેક્ષા સમજવી જોઈએ. જ્ઞાનીનો રાગ નિર્જરાનો (હેતુ) છે, જ્ઞાનીનો ભોગ નિર્જરાનો (હેતુ) હોય તો પછી ભોગ છોડી ચારિત્ર લેવાનું ક્યાં રહ્યું? એ તો દષ્ટિનું જોર બતાવવા ભગવાનઆત્મા જ્ઞાયકભાવનો જ્યાં અનુભવ થયો કે હું તો જ્ઞાયક ચિદાનંદ અનાદિ (છું). આહાહા...! સતત, કલ્હું હતું ને રાત્રે? ભાઈ! સતત એટલે નિરંતર વર્તમાન જ હું તો છું. ત્રિકાળ રહેશે માટે એમ નહિ. હું તો વર્તમાન સત્ ધ્રુવ જ છું. જ્ઞાનીને પણ જેટલો રાગ આવે છે તેટલું બંધનું કારણ છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? જ્યાં સુધી યથાખ્યાત ચારિત્ર ન થાય ત્યાં સુધી જ્ઞાનીને પણ રાગ થાય છે એ બંધનું કારણ, દુઃખનું કારણ છે. આહા...! ભોગને કારણે નિર્જરા થાય છે (એમ કલ્હું) એ તો દષ્ટિની અપેક્ષાએ કથન છે. આહાહા...!

જ્યાં સુધી સ્વરૂપની દષ્ટિ થઈને ચિદાનંદ ભગવાનઆત્મા પોતામાં લીનતારૂપ, લીનતારૂપ વ્રત હોં! લીનતારૂપ. એ પૂર્ણ લીનતા ન કરે ત્યાં સુધી યથાખ્યાત ચારિત્ર નથી થતું. ત્યાં સુધી રાગનો અંશ રહે છે એ બંધનું કારણ છે. જ્ઞાનીને પણ બંધનું કારણ છે. આહાહા...! અજ્ઞાનીના તો મહાવ્રતને જ પાપ કલ્હું. આહાહા...! અને જ્ઞાનીનો ભોગ નિર્જરાનો હેતુ કલ્હો. ક્યાં ઉગમણો-આથમણો (ફેર છે). અપેક્ષાએ કલ્હું છે. ભોગ નિર્જરાનો હેતુ હોય તો ભોગ છોડીને ચારિત્ર લેવું એ તો રહેતું નથી.

દષ્ટિમાં આત્માના આનંદનો રસ છે તો એ ભોગનો રાગ આવ્યો એ કાળા નાગ જેવો જોવે. કાળો સર્પ, નાગ દેખે એમ ભોગનો રાગ દેખે. આહા...! જ્ઞાનીને તેનો પ્રેમ ઊડી ગયો છે, સુખબુદ્ધિ ઊડી ગઈ છે. વિષયમાં સુખ છે, મજા છે એ વાત અંતરમાંથી નીકળી ગઈ છે. આહાહા...! કેમકે પોતાના આત્મામાં આનંદ છે, એ આનંદના અનુભવ આગળ કોઈ ચીજમાં આનંદ છે એ માન્યતા ઊડી ગઈ. આહા...! ચકવર્તીના રાજ હો, ઇન્દ્રના ઇન્દ્રાસન હો એ બધું પુણ્યનું ફળ છે પણ ઝેર છે. આહાહા...!

‘વળી કોઈ પૂછે છે કે :- ‘પરદ્રવ્યમાં રાગ રહે ત્યાં સુધી જીવને મિથ્યાદષ્ટિ કલ્હો તે વાતમાં અમે સમજ્યા નહિ.’ એમ પ્રશ્ન કરે છે. ‘અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ વગેરેને ચારિત્રમોહના ઉદયથી રાગાદિભાવ તો હોય છે,...’ સમ્યગ્દષ્ટિને, ક્ષાયિક સમક્રિતીને પણ રાગ તો આવે

છે. આહા...! જ્યાં સુધી સ્વરૂપમાં ચારિત્રની પૂર્ણ લીનતા ન થાય ત્યાં સુધી જ્ઞાનીને રાગ તો આવે છે. છે ને? ‘અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિ...’ (એટલે) ચોથે, પાંચમે, છઠ્ઠે. ‘ચારિત્રમોહના ઉદયથી રાગાદિભાવ તો હોય છે, તેમને સમ્યક્ત્વ કેમ છે?’ તમે તો કહો છો, રાગ હોય તો સમકિત નથી.

‘તેનું સમાધાન :- અહીં મિથ્યાત્વ સહિત અનંતાનુબંધી રાગ પ્રધાનપણે કહ્યો છે.’ દેખો! અહીંયાં તો રાગનો પ્રેમ છે, રાગની રુચિ છે એવું મિથ્યાત્વ અને અનંતાનુબંધી, અનંત નામ મિથ્યાત્વની સાથે રહેનાર, અનંતાનુબંધી કષાય નામ મિથ્યાત્વ અને અનંતાનુબંધી. અનંત એટલે મિથ્યાત્વ, એ મિથ્યાત્વની સાથે રહેનારો કષાય, તેની અપેક્ષાએ અહીંયાં રાગ કહ્યો છે. એ રાગ જ્ઞાનીને છે નહિ. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! પ્રધાનપણે તેની મુખ્યરૂપે વાત કહી છે.

‘જેને એવો રાગ હોય છે અર્થાત્ જેને પરદ્રવ્યમાં તથા પરદ્રવ્યથી થતા ભાવોમાં...’ આહાહા...! શરીરમાં, વાણીમાં, સ્ત્રી, કુટુંબ-પરિવારમાં કે આ સ્ત્રી મારી છે, દીકરો મારો છે, લક્ષ્મી મારી છે. આહા...! એ રાગ મારો છે એવી આત્મબુદ્ધિ થાય છે. આહાહા...! પ્રતિકૂળ સંયોગ જોઈને દ્વેષ થાય છે તો સંયોગી ચીજ છે એ તો જ્ઞેય છે. સંયોગી ચીજ કોઈ દુઃખનું કારણ છે નહિ. સંયોગી કોઈપણ ચીજ. સર્પનું ઝેર અને વીંછીનો ડંખ, એ તો જ્ઞેય છે. જ્ઞેયમાં બે ભાગ નથી કે આ અનુકૂળ અને આ પ્રતિકૂળ એમ જ્ઞેયમાં બે ભાગ નહિ. જ્ઞેય તો એક પ્રકારનું છે તેમાં અજ્ઞાનીએ બે ભાગ પાડી દીધા કે આ ઠીક છે અને આ અઠીક છે. એ રાગ ને દ્વેષ કર્યા એ જ મિથ્યાત્વ ભાવ છે. આહાહા...! માર્ગ વીતરાગનો બહુ સૂક્ષ્મ છે, ભાઈ!

જેનાથી ભવના અંત આવે. આહાહા...! અનંત અનંત ભવ કર્યા, ચોરાશી લાખ યોનિમાં નરક અને નિગોદમાં (રખડ્યો). નિગોદમાં એક અંતર્મુહૂર્તમાં અઢાર ભવ, એવા (ભવ) અનંતવાર કર્યા. નિગોદમાં પણ અનંતવાર એક અંતર્મુહૂર્તમાં અઢાર ભવ (કર્યા), એવું એકવાર નહિ, અનંતવાર કર્યું. આહાહા...! પ્રભુ! તારા દુઃખની વ્યાખ્યા ભગવાન પણ પૂરી કહી શકે નહિ. આહા...! એવા દુઃખ વેઠ્યા છે, એક સમ્યગ્દર્શન વિના. બાકી તો પંચ મહાવ્રતાદિ ક્રિયાઓ બહુ કરી. રાગના પ્રેમથી, એ તો પરદ્રવ્યનો પ્રેમ છે. આહાહા...!

જ્યાં સુધી ‘આત્મબુદ્ધિપૂર્વક પ્રીતિ-અપ્રીતિ થાય છે, તેને સ્વપરનું જ્ઞાન શ્રદ્ધાન નથી...’ રાગ પર છે અને ભગવાન આનંદકંઠ ભિન્ન છે, એવું સ્વપરની ભિન્નતાનું જ્ઞાન નથી. આહાહા...! ચાહે તો મહાવ્રતના પરિણામ હોય પણ એ રાગ જ છે અને આત્મા રાગ નથી. આત્મા જ્ઞાયક સ્વરૂપ છે. નવ તત્ત્વ છે કે નહિ? તો નવ તત્ત્વમાં પુણ્ય પરિણામ ભિન્ન છે, પાપ ભિન્ન છે અને જ્ઞાયક જીવતત્ત્વ ભિન્ન છે. નવ છે. નવ તત્ત્વમાં જ્ઞાયકતત્ત્વ છે તે રાગ નથી અને રાગતત્ત્વ છે તે જ્ઞાયકતત્ત્વ નથી. (એવું ન હોય તો) નવ તત્ત્વ ક્યાંથી

થાય? આહાહા...!સમજાણું કાંઈ? તો એ પુણ્યતત્ત્વ છે એ આત્મા નહિ. આહાહા...! અને આત્મા જે શાયક સ્વરૂપ છે એ પુણ્યતત્ત્વ નથી. આહાહા...!આવી દષ્ટિ થયા વિના રાગ કરીને ધર્મ માને છે એ સ્વચ્છંદી મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...!આકરી વાત છે.

‘સ્વપરનું જ્ઞાનશ્રદ્ધાન નથી-ભેદજ્ઞાન નથી એમ સમજવું.’ રાગના કણથી પોતાપણું માનવું તેને સ્વપરનું ભેદજ્ઞાન છે નહિ. નાનામાં નાનો રાગનો કણ, જેનાથી મહાવ્રત પાળે, તીર્થંકરગોત્ર બંધાય એ તો સમક્રિતીને થાય છે, પણ મહાવ્રતાદિ પાળે એ તો રાગ, નાનામાં નાનો સૂક્ષ્મ રાગ, આહાહા...!એને પોતાનો માને તેને સ્વપરનું ભેદજ્ઞાન નથી. ભગવાનઆત્મા શાયક છે અને મહાવ્રતના પરિણામ રાગ છે, એ સ્વ ને પરની ભિન્નતાનો વિવેક છે નહિ. આહાહા...!આ તો બહુ સ્થૂળ વાત ચાલે છે. એમાં ઘણી ગડબડ થઈ ગઈ છે. આહાહા...!

જે ‘જીવ મુનિપદ લઈ વ્રત-સમિતિ પાળે...’ આહાહા...!‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ત્રૈવેયક ઉપજાયો’ મુનિ કોણ? દિગંબર મુનિ. શ્વેતાંબર મુનિને તો શાસ્ત્ર મુનિ માનતા જ નથી. કપડાસહિત જે મુનિપણું માને છે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. તેના શાસ્ત્રમાં પણ કપડા રાખીને મુનિપણું મનાવ્યું છે. એ શાસ્ત્ર પણ મિથ્યાદષ્ટિના કહેલા છે. આહાહા...!આવી વાત છે. એ...ઈ...! શ્વેતાંબર શાસ્ત્રમાં મુનિએ આટલા કપડા લેવા ને આટલા ખપે, એને ધોવા.. બધી કલ્પના. મિથ્યાદષ્ટિએ શાસ્ત્ર બનાવ્યા છે. એ વાત ક્યાંય રહી ગઈ. અહીંયાં તો દિગંબર ધર્મમાં આવ્યો અને પંચ મહાવ્રત પાળે છે, તો પંચ મહાવ્રત છે એ તો રાગ છે અને આત્મા તો ભિન્ન શાયક છે. તો બેનું ભેદજ્ઞાન નથી તો એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...!આકરું કામ છે. છે?

(જીવ) ‘મુનિપદ લઈ વ્રત-સમિતિ પાળે તોપણ જ્યાં સુધી (વ્રત-સમિતિ પાળતાં) પર જીવોની રક્ષા, શરીર સંબંધી જતનાથી પ્રવર્તવું ઇત્યાદિ પરદ્રવ્યની ક્રિયાથી...’ જોયું? પરજીવોની રક્ષામાં ધર્મ માનવો, પર જીવની રક્ષા હું કરી શકું છું એમ માનવું, ત્યાં સુધી મિથ્યાદષ્ટિ છે. પર જીવની રક્ષા કરી શકું છું તો એ તો પરદ્રવ્ય છે. તેની પર્યાય તો તેનાથી થાય છે. તેનું આયુષ્ય છે અને તેની યોગ્યતા, શરીરમાં રહેવાની લાયકાત છે ત્યાં સુધી રહે છે. આયુષ્યથી રહે છે એ પણ નિમિત્તથી (કથન) છે. શરીરમાં રહેવાની પોતાની યોગ્યતાને કારણે ત્યાં સુધી રહે છે. શરીરમાં રહેવાની યોગ્યતા છૂટી ગઈ તો દેહ છૂટી જાય છે. આહા...! આયુષ્યને લઈને રહે છે એમ વ્યવહારથી કહેવામાં આવે છે. બાકી તો પોતાની યોગ્યતા જ ત્યાં સુધી રહેવાની છે. આહાહા...!તો એની દયા પાળું, તેની રક્ષા કરું. તેની યોગ્યતા છે ત્યાં સુધી તો રહે છે, તું ક્યાં રક્ષા કરી શકે છે? સમજાણું? કોઈ જીવની રક્ષા કરું.

‘શરીર સંબંધી જતનાથી પ્રવર્તવું...’ જોઈને ચાલવું, પગમાં (કોઈ જીવ) નીચે ન આવી જાય એમ પગ મૂકવા (એવી) શરીરની પ્રવૃત્તિ કરવી. ‘ઇત્યાદિ પરદ્રવ્યની ક્રિયાથી...’

આહાહા...! 'તથા પરદ્રવ્યના નિમિત્તે થતા પોતાના શુભભાવો...' જુઓ! દયા, દાન, વ્રત, પૂજા, ભક્તિ, શુભભાવ (છે). (તેનાથી) 'પોતાનો મોક્ષ માને છે...' તેમાં ધર્મ માને છે. આહાહા...! આ તો પંડિતે ખુલાસો કર્યો છે. 'જયચંદ્રજી પંડિત'. આહાહા...!

'અને પર જીવોનો ઘાત થવો...' પહેલી રક્ષાની વાત કરી હતી. પરદ્રવ્યની ક્રિયા છે તેને પોતાની માને છે એ મિથ્યાત્વ છે. 'અને પર જીવોનો ઘાત થવો,....' એ તો તેને કારણે થાય છે. 'અયત્નાચારરૂપે પ્રવર્તવું ઇત્યાદિ પરદ્રવ્યની ક્રિયાથી તથા પરદ્રવ્યના નિમિત્તે થતા પોતાના અશુભભાવોથી જ પોતાને બંધ થતો માને છે...' આહાહા...! તેનાથી પોતાનો બંધ માને છે, અશુભથી બંધ માને છે અને શુભથી ધર્મ માને છે. આહાહા...! બન્ને બંધના કારણ છે. શુભ અને અશુભભાવ બેય બંધના કારણ છે. આહાહા...! 'ત્યાં સુધી તેને સ્વપરનું જ્ઞાન થયું નથી એમ જાણવું;...' શુભથી બંધ થાય છે. તેને પોતાનો માને અને અશુભથી પણ બંધ થાય છે અને અશુભથી જ બંધ માને છે અને શુભથી નહિ, તો તેને સ્વપરનું જ્ઞાન નથી, મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહાહા...!

કરુણા કરવી એ મિથ્યાત્વ ભાવ છે. એવો પાઠ છે. 'કુંદકુંદાચાર્ય'નો શ્લોક છે. પર તિર્યચ અને મનુષ્ય દુઃખી થાય છે તો અર...ર...ર...! એ દુઃખી છે એવી મમતા કરીને, મારા છે અને મને દુઃખ થાય છે, તેને દુઃખ થાય છે એવી કરુણા કરવી, પરની મમતા કરીને કરુણા કરવી એ મિથ્યાત્વનું લક્ષણ છે. આહાહા...! 'પ્રવચનસાર' ૮૫ ગાથામાં છે. સમજાણું? આ તો 'સમયસાર' છે. આહા...! ઘણો ફેર, બહુ ફેર. જન્મ, જરા, મરણ રહિત થવું, બાપુ! એક જ્ઞાયક સ્વરૂપ પ્રભુ... આહાહા...! એનાથી જો શુભ-અશુભભાવ બન્ને બંધનું કારણ છે. છતાં એક ભાવથી રક્ષા કરું તેનાથી મને કલ્યાણ થશે અને પરને મારું એવો અશુભભાવ બંધનું કારણ (છે). બન્ને બંધના કારણ છે. (તેમાં) એકને બંધનું કારણ માનવું અને એકને બંધનું કારણ નહિ માનવું (એ) મિથ્યાત્વ છે. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- અનુકંપા એ શું સમજવું?

ઉત્તર :- અનુકંપા ક્યાં છે? પોતાના રાગની મંદતા થવી. નિશ્ચયથી અનુકંપા તો વીતરાગી પરિણતિ છે તે અનુકંપા છે. ભગવાનને કરુણાવંત કહ્યા છે. 'ષ્ટ્રખંડાગમ'માં કરુણાવંત કહ્યા છે. એ કરુણા અકષાય છે, વીતરાગી કરુણા છે, રાગ નહિ. 'ષ્ટ્રખંડાગમ'માં છે. પ્રભુને કરુણાવંત કહ્યા છે, દયાવંત કહ્યા છે. ૧૦૦૮ નામ છે ને? ભગવાનના ૧૦૦૮ નામ છે. 'બનારસીદાસ'નું છે. એમાં કહ્યું છે, પ્રભુ કૃપાવંત છે, કરુણાવંત છે, દયાવંત છે, એમ કહ્યું છે. ૧૦૦૮ નામ છે એમાં (આવા) નામ આવ્યા છે. એ તો વીતરાગી પર્યાયના નામ છે. દયાવંત ને કરુણાનો રાગ છે એ છે જ નહિ. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- ભગવાનનો તો સંદેશ છે કે, જીવો અને જીવવા દ્યો.

ઉત્તર :- એ વાત વીતરાગની છે જ નહિ.

મુમુક્ષુ :- બધા લોકો કહે છે.

ઉત્તર :- ઇ તો અંગ્રેજની વાત છે. જીવો અને જીવવા દ્યો, એ વીતરાગની વાત જ નથી. અંગ્રેજની વાત છે. આયુષ્યથી જીવે? એ તો અત્યારે એ વિરોધ કરે છે ને? કે, 'સોનગઢ'વાળા 'જીવો અને જીવવા દ્યો'નો વિરોધ કરે છે. પણ એ વાણી વીતરાગની છે જ નહિ. આયુષ્યથી જીવે અને આયુષ્યથી જીવવા દ્યો, એ વાત વીતરાગની છે નહિ. વીતરાગની તો જીવત્વશક્તિ છે, પ્રથમ. ૪૭ શક્તિ છે. હેં? જીવતર શક્તિથી જીવવું. આહાહા...! જીવતરમાં જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ ને સત્તા, તેનાથી જીવવું એ જીવનું જીવન છે. એ જીવનું જીવવું છે. આ આયુષ્યથી, શરીરથી જીવવું એ કંઈ આત્માનું છે નહિ. આહાહા...!... કરે છે. લોકો દિગંબરમાં બોલે છે, રથ નીકળે ને? 'જીવો અને જીવવા દ્યો, મહાવીરનો સંદેશ, જીવો ને જીવવા દ્યો' કેમ 'માણેકચંદભાઈ' સાંભળ્યું છે કે નહિ? રથયાત્રામાં નીકળે ને? (ત્યારે બોલે) 'મહાવીરનો સંદેશ, જીવો જીવવા દ્યો' એ વાત જ ખોટી. એ..ઇ...! કોણ જીવે ને કોણ જીવવા દ્યે? જીવે તો ઇ. પોતાના જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ ને સત્તાથી જીવવું એ જીવન છે. એ પોતાનું જીવન છે અને પરનું જીવન પણ એ છે.

૪૭ શક્તિ છે ને? (એમાં) પહેલી શક્તિ, પહેલો ગુણ જ એ લીધો છે. કેમ? કે, 'સમયસાર'ની બીજી ગાથામાં એમ ચાલ્યું કે, 'જીવો ચરિત્તદંસણણાણટિદો તં હિ સસમયં જાણ।' એ જીવતર છે. બીજી ગાથા. પહેલી 'વંદિત્તુ સવ્વસિદ્ધે', (બીજીમાં એમ કહ્યું), 'જીવો ચરિત્તદંસણણાણટિદો તં હિ સસમયં જાણ।' આહાહા...!'પોગ્ગલકમ્મપદેસદ્ધિં ચ તં જાણ પરસમયં।' રાગમાં સ્થિત છે તે મિથ્યાદષ્ટિ પરસમય છે અને આત્મામાં સ્થિત છે તે સ્વસમય છે. એ જીવનું જીવન છે. 'જીવો ચરિત્તદંસણણાણટિદો' એ ગાથામાંથી જીવતર શક્તિ કાઢી છે. 'અમૃતચંદ્રાચાર્યે' ૪૭ શક્તિમાં જે પહેલી જીવતર શક્તિ કહી એ બીજી ગાથાનો પહેલો શબ્દ 'જીવો ચરિત્તદંસણણાણટિદો' ત્યાંથી કાઢી છે. ત્યાંથી પહેલી જીવતર શક્તિ કાઢી છે. આહાહા...!દિગંબર સંતોની વાણી કોઈ જુદી જાત છે. એ ક્યાંય દુનિયામાં છે નહિ. આહાહા...! શ્વેતાંબરના પંથમાં છે નહિ ને. જૈન નામ ધરાવે છે એમાં આ છે નહિ. તેમાં પણ કર્મથી વિકાર થાય છે ને વિકાર, શુભભાવથી ધર્મ થાય છે (એમ માને છે). આહાહા...! આ તો વીતરાગ સર્વજ્ઞદેવ પરમેશ્વર, એમનો આ હુકમ, આજ્ઞા આ છે, દિવ્યધ્વનિ એ છે. 'પ્રવચનસાર'! આહા..હા...!

અજ્ઞાની જીવરક્ષા આદિમાં શુભ બંધ નથી માનતો અને અશુભને બંધ માને છે તો એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. બેય બંધના કારણ છે. મહાવ્રતના પરિણામ એ બંધનું કારણ, અવ્રતના પરિણામ એ બંધનું કારણ. આહાહા...!'ત્યાં સુધી તેને સ્વપરનું જ્ઞાન થયું નથી એમ જાણવું;...' શુભથી બંધ નથી માનતો અને અશુભથી જ (બંધ) માને છે તો સ્વપરનું જ્ઞાન તેને છે નહિ. આહાહા...! ઝીણી વાત બહું.

‘કારણ કે બંધ-મોક્ષ તો પોતાના અશુદ્ધ તથા શુદ્ધ ભાવોથી જ થતા હતા,...’ બંધ પોતાના અશુદ્ધભાવથી (થાય છે). અશુદ્ધ નામ શુભાશુભભાવ. શુભ ને અશુભ બેય અશુદ્ધ છે. મહાવ્રત ને અવ્રતના પરિણામ, બેય અશુદ્ધ છે. આહા...! તો અશુદ્ધ ભાવથી બંધ થાય છે અને શુદ્ધ ભાવથી મુક્તિ થાય છે. એ શુભભાવથી નહિ, શુદ્ધ ભાવથી. આહાહા...! ‘અશુદ્ધ અને શુદ્ધ ભાવોથી જ થતા હતા, શુભાશુભભાવો તો બંધનાં જ કારણ હતા...’ ચાહે તો મહાવ્રતના પરિણામ, ભગવાનના વિનયના પરિણામ, ભક્તિના, પૂજાના, દાનના, દયાના, મંદિર બનાવવા ને પૂજા, ભક્તિ કરાવવી એ બધા ભાવ શુભભાવ છે. આવે છે, પણ છે બંધનું કારણ. આહાહા...! આકરું કામ છે. પોતાને માટેની વાત છે આ તો, દુનિયા માને, ન માને અને એને કંઈ સત્ને સંખ્યાની જરૂર નથી. ઝાઝા માને તો સત્ કહેવાય અને થોડા માને તો સત્ ન કહેવાય, એવું તો છે નહિ. સત્ તો સત્ જ છે. ભલે એક જ સત્ માને તોપણ સત્ જ છે. આહાહા...!

‘કારણ કે બંધ-મોક્ષ તો પોતાના અશુદ્ધ તથા શુદ્ધ ભાવોથી જ થતા હતા,...’ ઓલામાં તો આવ્યું હતું ને? ‘રક્ષા, શરીર સંબંધી જતનાથી પ્રવર્તવું ઇત્યાદિ પરદ્રવ્યની ક્રિયાથી તથા પરદ્રવ્યના નિમિત્તે થતા પોતાના શુભભાવોથી પોતાનો મોક્ષ માને છે...’ એ આવ્યું હતું અંદર. બંધ-મોક્ષ તો પોતાના પરિણામથી થાય છે. ‘શુભાશુભભાવો તો બંધના જ કારણ...’ છે. ચાહે તો મહાવ્રત હો અને ચાહે તો સમિતિ, ગુપ્તિ આદિ હો, વ્યવહાર. આહાહા...! શરીરથી જાવજીવ બ્રહ્મચર્ય પાળવું એ પણ શુભભાવ છે, એ શુદ્ધ નથી. બ્રહ્મચર્ય તો બ્રહ્મ નામ આનંદ નામ પ્રભુ આત્મા આનંદસ્વરૂપમાં ચર્ય નામ રમવું. અંતર આનંદમાં રમવું એ બ્રહ્મચર્ય છે. આહાહા...! શુભભાવ પણ અબ્રહ્મ છે, બ્રહ્મચર્ય નહિ. શુભભાવ પણ રાગ છે, અનાચાર છે. આહાહા...! સ્વભાવનો શુદ્ધ ઉપયોગ એ જ આચાર છે. આહા...! ‘નિયમસાર’માં કહ્યું છે – આચાર, અનાચાર. આહા...!

‘શુભાશુભભાવો તો બંધના જ કારણ હતા અને પરદ્રવ્ય તો નિમિત્તમાત્ર જ હતું,...’ પરદ્રવ્ય તો નિમિત્તમાત્ર છે. તેનાથી કોઈ બંધ, મોક્ષ થાય છે (એમ નથી). પરદ્રવ્યની પર્યાય અને સ્વદ્રવ્યની પર્યાય વચ્ચે તો અત્યંતઅભાવ છે. આહાહા...! આ શરીરની પર્યાય થાય છે અને આત્માની (થાય છે), બે વચ્ચે તો અત્યંતઅભાવ છે. અત્યંતઅભાવમાં એક પર્યાય બીજીને કરે એવું ક્યાંથી આવ્યું? આહાહા...! પ્રત્યેક ક્ષણે પ્રત્યેક દ્રવ્યની પર્યાય અને પરદ્રવ્યની વચ્ચે પ્રતિક્ષણે અત્યંતઅભાવ છે. આહાહા...! તો પ્રતિક્ષણમાં પરદ્રવ્યની પર્યાય પરદ્રવ્યમાં કંઈ કરે, એ ત્રણકાળમાં થતું નથી. આહાહા...! ‘શુભાશુભભાવો તો બંધના જ કારણ હતા અને પરદ્રવ્ય તો નિમિત્તમાત્ર જ હતું, તેમાં તેણે વિપર્યયરૂપ માન્યું.’ પરદ્રવ્યથી શુભભાવ થયો એ મોક્ષનું કારણ છે, અશુભ એ બંધનું કારણ છે એમ માન્યું. આહા...! તો ‘તેમાં તેણે વિપર્યયરૂપ માન્યું.’

‘આ રીતે જ્યાં સુધી જીવ પરદ્રવ્યથી ભલુંબૂરું માની...’ આહાહા..! દેવ, ગુરુ અને શાસ્ત્રથી મારામાં લાભ થશે, એ પરદ્રવ્ય છે. પરદ્રવ્ય ઉપર લક્ષ જશે તો શુભભાવ જ થશે. ‘મોક્ષ પાહુડ’માં તો ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ ત્યાં સુધી કહ્યું છે, ‘પરદવાદો દુગ્ગઈ’ ભગવાન એમ કહે છે કે, મારા ઉપર લક્ષ જશે તો તને દુર્ગતિ થશે. દુર્ગતિનો અર્થ તારી ચૈતન્યની ગતિ નહિ થાય. ચાર ગતિમાંથી ગતિ મળશે, તો ચારે ગતિ તો દુર્ગતિ છે. આહાહા..! ‘મોક્ષ પાહુડ’ની સોળમી ગાથા. ‘પરદવાદો દુગ્ગઈ’ તીર્થંકર એમ કહે.. આહાહા..!અમે તારાથી પરદ્રવ્ય છીએ. અમારી ઉપર લક્ષ જશે તો તને રાગ જ થશે, ચૈતન્યની ગતિ નહિ થાય. આહાહા..!એ તો દ્વિગંબર સંતો દુનિયાની પરવા કર્યા વિના કહે. દુનિયા માને, ન માને (સ્વતંત્ર છે). આહાહા..! ‘પરદવાદો દુગ્ગઈ’ ‘સદવાદો સુગ્ગઈ’ એવો પાઠ છે. ‘મોક્ષ પાહુડ’ ૧૬મી ગાથા. ‘સદવા’ સ્વદ્રવ્યનો આશ્રય લઈને જે નિર્મળ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પોતાના આશ્રયે થાય છે તે મોક્ષનું કારણ છે. જેટલું પરદ્રવ્ય ઉપર લક્ષ જાય છે તે બધા શુભ-અશુભભાવ દુર્ગતિ છે. દુર્ગતિ નામ તારી ચૈતન્યની ગતિ નહિ. આહાહા..!આકરું પડે માણસને. ‘કુંદકુંદાચાર્ય’ એમ કહે છે, અમને માનવા અને અમારા ઉપર તારું લક્ષ જવું એ તારી દુર્ગતિ, રાગ છે, તારી ચૈતન્યની ગતિ નહિ. આહા..! દ્વિગંબર સંતોને જગતની ક્યાં પડી છે? એ તો સત્યને જાહેર કરવું એવો વિકલ્પ આવ્યો, થઈ ગયું. આહા..! વિકલ્પના પણ કર્તા નથી અને ટીકાના પણ કર્તા નથી. આહાહા..!

‘આ રીતે જ્યાં સુધી જીવ પરદ્રવ્યથી જ ભલુંબૂરું માની રાગદ્વેષ કરે છે ત્યાં સુધી તે સમ્યગ્દષ્ટિ નથી.’ પરદ્રવ્ય ભલુંબૂરું. પરદ્રવ્ય તો જ્ઞેય છે. ચાહે તો તીર્થંકર હો તોપણ આ જ્ઞાયકનું જ્ઞેય છે અને માથાનો વાઢનાર હો તોપણ આ જ્ઞાયકનું એ જ્ઞેય છે. એ દ્વેષી છે, એ શત્રુ છે અને આ મિત્ર છે, એવી કોઈ ચીજ જ્ઞેયમાં છે નહિ. જ્ઞેયમાં તો જ્ઞાન કરવાનો સ્વભાવ, પ્રમેય સ્વભાવ છે. તો જ્ઞાનમાં પ્રમેયનું જ્ઞાન થાય છે. પ્રમેય છે, પણ પ્રમેયમાં બે ભાગ પાડવા કે, આ મને દુઃખદાયક છે, આ મને સુખદાયક છે, એ તો ભ્રમ, મિથ્યાત્વ છે. આહાહા..!સમજાણું કાંઈ? (ભલુંબૂરું) ‘માની રાગદ્વેષ કરે છે ત્યાં સુધી તે સમ્યગ્દષ્ટિ નથી.’ વિશેષ કહેશે... (શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)